THE ROMANIAN CHURCH AND SOCIETY IN BUDAPEST. 1788-1933

Alin Cristian Scridon
Assist. Prof. Ph. D.,West University of Timişoara

Abstract: The Romanian Orthodox Parish in Budapest was founded in 1900. However, there is much information about the Romanians' spiritual activity until the beginning of the 20th century. As far as 1788-1789, Romanians, Serbs, Greeks, etc. were frequenting the same place of worship. From the end of the eighteenth century, for many reasons, the Greeks and Romanians wanted to have their own church. Even though the Romanians (together with the Greek brothers) managed to build a new church, they remained until 1864 under the jurisdiction of the Serbian bishops. In this church alliance, Romanians and Serbs Orthodox by faith, have been able to better promote the Eastern European and Balkan culture and spirituality within the Habsburg Empire.

Keywords: Hungary, Budapest, Orthodoxy, Ioan Teodorovici, Ghenadie Bogoevici.

Preocupările culturale şi spirituale ale românilor din Budapesta au fost şi sunt în atenţia unui grup de cercetători, care cu acribie au adus la lumină informaţii preţioase legate de acest culoar ştiinţific. Vom aminti doar câteva nume care au ostenit în promovarea valorilor româneşti din spaţiul maghiar: Maria Berényi, Cornel Sigmirean, Ana Borbély, Elena Csobai, Emilia Martin, Tibor Hergyán, Stella Nikula etc.

Maria Berényi ne înfăţişează dezvoltarea comunităţii ortodoxe, mai cu seamă după eliberarea de sub turci: „după eliberarea Budei din 1686, a Pestei şi a Cetăţii Buda de sub stăpânirea otomană, în oraşul devastat au apărut mai multe neamuri ortodoxe, ca sârbi, greci şi macedoromâni. În scurt timp şi-au constituit aici şi o comunitate bisericească, iar cu câţiva ani mai târziu au ridicat şi o biserică, aşa-zisă ilirică, rânduită fiind sub jurisdicţia episcopului sârb din Buda. În această biserică Sfânta Liturghie a fost săvârşită exclusiv în limba slavonă, mai târziu şi în limba greacă”[1].

Un reper important în evoluţia spiritualităţii româneşti îl constituie mişcarea de despărţire/emancipare din secolul XVIII. În anii 1788, 1789 câteva sute[2] de credincioşi români şi greci au început demersurile în vederea construirii unei noi biserici. Prin donaţia sa, macedoromânul Dumitru Arghir depune primele fonduri necesare începerii lucrărilor[3]. Pe lângă bani, Arghir oferă şi terenul pe care să fie construită biserica „aflat pe malul Dunării (azi piaţa

[1] Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Nyomadai munkálatok: Schneider Nyomda, Gyula, Ungaria, 2000, p. 12.

[2] Documentul din 18 aprilie 1788 consemnează 521 credincioşi care doresc construirea bisericii. Autorităţile, prin judecătorul de instrucţie menţionează 478 credincioşi, iar episcopul sârb aminteşte de 466 de credincioşi. Raportul final comandat de judecătorul suprem al Pestei şi întocmit de Goszlath Ferenc aminteşte de 620 membrii. Chiar dacă între cele trei autorităţi identificăm o diferenţă de câteva zeci de membrii, episcopul sârb (cel mai pesimist) ne oferă şi componenţa etnică a solicitanţilor: macedoromâni – 258; greci – 193; arnăuţi – 15. Vezi Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Nyomadai munkálatok: Schneider Nyomda, Gyula, Ungaria, 2000, pp. 13-14.

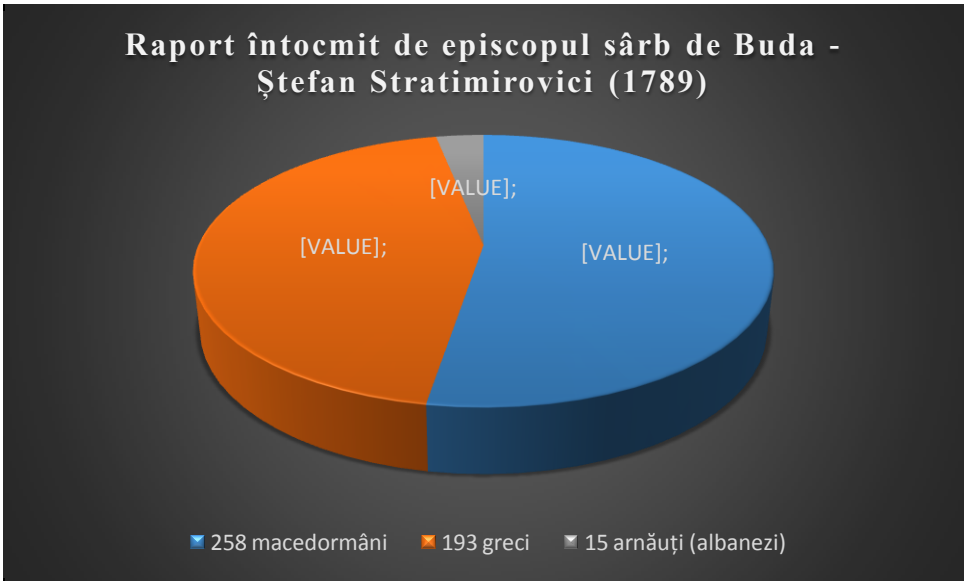
[3] Maria Berényi, *Op. cit*., pp. 12-13.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

Petőfi)”[4]. Lucrările pentru ridicarea bisericii au durat aproximativ 10 ani (1791-1801), iar finisajele (pictarea, catapeteasma etc) au fost terminate abia în 1809. În august 1801 biserica a primit hramul „Adormirea Maicii Domnului” din partea celor care au sfințit-o: episcopul Dionisie Popovici și episcopul timișorean Ștefan Avacumovici[5].

Între macedoromânii care au contribuit la acest proiect sunt amintiți: Andrea Mocsoni; Naum Moszka, Naum Dadany, Janko Csuka, Stamo Malagezy, Naszto Kukungela, Naszto Gyna, Michael Argenti, Michael Szidér, Christoff Georg, Michael Bozda, Georg Kojoka, Naszto Visnye, Michael Popovics, Demeter Argir, Costa Pomita, Vreta Pomita, Michael Argir, Athanas Dora, Naszto Lepore, Naum Lulja, Koszta Macsinka, Janko Josin, Naszto Demeter, Janko Bakuli, Jankina Fenekoty, Metrou Busin, Spirus Katusis, Janko Kalogere, Popin Constanzinovich, Vrusius Dotsu, Gregorius Kalistrata, Constantin Kasryra, Vrustin Romty, Costa Sorogsár, Janko Grundi, Nicolaus Brana, Coszta Filipi, Georg Bojacsay, Michael Tsonka, Zoga Nikomara, Janko Luppan, Sena Marton, Naum Simbra, Coszta Michael, Theodor Zivro, Cosma Panajot, Nasto Krenara, Anastas Kapitanovich și Naum Mitricza[6].

Prin urmare, sunt amintite 50 familii de *vlahi* care și-au exprimat dorința de a se ruga în limba română într-o biserică nouă. Totuși, un număr de 24 de familii, din lista publicată de doamna Maria Berényi, sunt consemnate ca fiind „absenți de acasă”. „Absenți de acasă” – prin aceasta se relevă, că un număr însemnat de familii nu și-au exprimat orientarea etnico-confesională. Nu știm care este motivul. Nu știm dacă ține sau nu de seriozitatea anchetei. În tot cazul, rezultatul anchetei atestă un număr însemnat al familiilor *macedormâne* care doresc această schimbare[7].

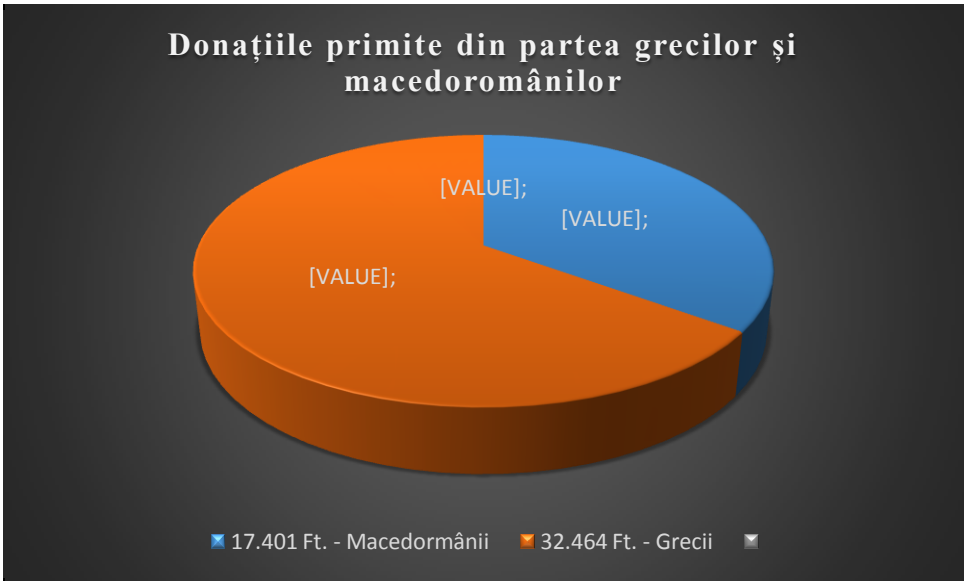

*** Grafic (nr. 1). Numărul macedoromânilor, grecilor și albanezilor care au solicitat construirea unei noi biserici.**

[4] *Ibidem*, p. 18.
[5] Ștefan Avacumovici a fost instalat ca episcop de Timișoara la 19 mai 1801 loc unde a arhipăstorit două decenii. A murit la Timișoara la 25 iunie 1822.
[6] Maria Berényi, *Op. cit*., pp. 14-17.
[7] *Ibidem*.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

În ciuda numărului ușor mai mare a macedoromânilor care au sprijinit construirea unei noi biserici, graficul donațiilor înclină spre partea greacă.

*** Grafic (nr. 2). Sumele donate de cele două etnii în vederea construirii unei biserici noi.**

Așa stând lucrurile, era evident că grecii pretindeau o oarecare autoritate. O autoritate care de altfel a fost implementată: chiar dacă au fost hirotoniți doi preoți (unul grec și celălalt român) slujbele erau săvârșite doar în limba greacă. Slujirea în limba greacă a nemulțumit pe români. Această stare a durat între anii 1801 și 1812. În 1812, grecii au închiriat o casă și au transformat-o în biserică, mutând slujbele în noua locație, români au rămas în „vechiul" edificiu. În 1820, grecii se plâng împăratului și solicită despăgubiri în cuantum de 30.000 de florini – despăgubire necesară începerii lucrărilor unei noi biserici exclusiv grecești. Autoritățile resping cererea grecilor, iar aceștia se întorc în biserica comună. Grecii, pe fondul *pachetului legislativ* de maghiarizare implementat de autoritățile budapestane la sfârșitul secolului al XIX-lea, obțin rezoluția Nr. 20.562/28 mai 1888 prin care românii sunt alungați din edificiu. Legea mai prevedea că românii puteau să-și înființeze o nouă parohie (doar pe banii lor)[8].

La 11 septembrie 1900 românii din Budapesta au hotărât înființarea unei parohii exclusiv românești. Capela de pe strada Holló, numărul 8 a fost sfințită de episcopul arădean Iosif Goldiș. Au slujit preoții Vasile Mangra (viitor mitropolit), Ignatie Pap (viitorul episcop), Ghenadie Bogoevici (viitorul paroh) și Iustin Suciu (viitor profesor la Institutul Teologic din Arad)[9].

De la înființarea parohiei greco-române de la începutul secolului al XIX-lea și până în 1933 au slujit 6 preoți: Ioan Teodorovici (1809-1845); Ioan Roșu (din 1845); Ghenadie Popescu (din 1848); Blașiu (la jumătatea secolului al XIX-lea); Ioanichie Miculescu (1859-1887) și Ghenadie Bogoevici (1900-1933)[10].

Cel mai „vizibil" în istoriografie credem că va rămâne Ghenadie Bogoevici. O figură controversată în arhivă și mai puțin controversată în bibliografie.

Sunt cunoscute evenimentele care au avut loc după Tratatul de la Trianon în localitățile cu un număr însemnat de etnici români din Ungaria: rămânerea celor 18 parohii ortodoxe române

[8] *Ibidem,* pp. 19-23.
[9] *Ibidem,* pp. 23-24.
[10] *Ibidem,* pp. 24-25.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

în Ungaria şi imposibilitatea celor două centre episcopale (Arad şi Oradea) în a le coordona; imposibilitatea hirotonirii de preoţii pentru acele parohii (conform legii, candidaţii trebuiau să fie cetăţeni maghiari); lupta preoţilor în vederea înfiinţării unui protopopiat ş.a.m.d. Într-un cuvânt, un adevărat dezastru. De ce? Întrucât în preajma anului 1920 activau 4 preoţi în cele 18 parohii. Tot în acele timpuri, autorităţile maghiare depuneau eforturi vădite în a dezmembra parohiile. Prin urmare, a fost totuşi ceva extraordinar faptul că nu a dispărut Biserica Ortodoxă de limbă română din teritoriul maghiar.

Regretatul părinte Teodor Misaroş, a oferit circuitului ştiinţific informaţia conform căreia „neavînd aceste comunităţi bisericeşti nici o legătură cu episcopii lor legiuiţi, Consistoriul Ortodox Român din Oradea – probabil din motive preventive – prin adresa nr. 1636/1920, l-a încredinţat pe călugărul Ghenadie G. Bogoievici, parohul Budapestei, să fie conducătorul duhovnicesc al acestor parohii. Această încredinţare a fost întărită mai târziu şi de Episcopia Aradului”[11].

Informaţiile inserate sunt scurte, precise, fără loc de echivoc şi fără circumstanţe. Ghenadie Bogoevici a fost *uns şef* de cele două episcopii. De altfel, până în zilele noastre această informaţie a fost diseminată prin lucrarea pionierat al părintelui Teodor Misaroş. Mai mult, informaţia a fost preluată de alţi cercetători şi evident s-a împământenit în cercetarea ştiinţifică de profil[12]. Însă această informaţie capătă, în viziunea noastră, o altă conotaţie, prin descoperirile arhivistice pe care le vom dezvălui mai jos.

În calitate de „cel mai înalt demnitar al bisericii noastre în Ungaria”, cum îi plăcea părintelui Ghenadie Bogoevici să se prezinte, nu a întreprins măsuri concrete în vederea sprijinirii înfiinţării unui protopopiat. Sarcina şi-a asumat-o total, preotul din Bătania, Simion Cornea[13]. Mai mult, nu numai că nu a sprijinit coagularea unei organizaţii, ci din contră a zădărnicit în repetate rânduri eforturile colegilor în vederea înfiinţării structurii ecleziale.

Primul reper bibliografic, semnat de un cercetător asiduu şi cu o recunoaştere internaţională, doamna Maria Berényi, atestă faptul că „(…) Bogoevici s-a concentrat în administrarea caselor Fundaţiunii Gojdu, în administrarea superioară a comunităţilor bisericeşti ortodoxe române din Ungaria de azi, **în diferite demersuri pentru apărarea intereselor românilor ortodocşi din Ungaria (s.n.)**”[14].

Prin urmare, o voce importantă, un cercetător important din spaţiul maghiar, socoteşte că monahul Ghenadie Bogoevici a adus contribuţii la consolidarea elementului ortodox român în Ungaria.

Tot de la directorul „Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria”, doamna Maria Berényi, aflăm că Ghenadie Bogoevici a fost primul preot al capelei ortodoxe române din Budapesta (înfiinţată în anul 1900)[15].

Cine a fost de fapt Ghenadie (Gheorghe) Bogoevici?

---

[11] Teodor Misaroş, *Din istoria comunităţilor bisericeşti ortodoxe române din Ungaria*, Ediţia a II-a, revizuită, Editura Schneider Nyomda Kft., Gyula, Ungaria, 2002, p. 236.

[12] Cornel Sigmirean, *Despre înfiinţarea unei episcopii ortodoxe a românilor din Ungaria*, *Comunicările celui de al XXV-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Editura Schneider Nyomda Kft., Gyula, Ungaria, 2016,p. 57.

[13] Alin Cristian Scridon, *Memoriile unui protopop uitat: Simion Cornea şi realităţile ecleziale din anii 1924-1928*, *Altarul Banatului*, Timişoara, Anul XXVIII (LXVII) serie nouă, nr. 10-12/2017, octombrie-decembrie, pp. 116-125.

[14] Maria Berényi, *Personalităţi marcante în istoria şi cultura românilor din Ungaria (Secolul XIX-lea*), Tiparul Nyomás kötés: Dürer Nyomda Kft, Gyula, Ungaria, 2013, p. 174.

[15] *Ibidem*, p. 172

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

S-a născut la 18 ianuarie 1862 în localitatea cărășană – Bănia într-o familie preoțească. În lista preoților din localitatea Bănia regăsim preoții Dumitru Bogoevici (a slujit între anii 1824-1850) și Ioan Bogoevici (a slujit între anii 1847-1850)[16] (presupunem că Dumitru a fost bunicul lui Ghenadie, iar Ioan, probabil tatăl lui). După ce urmează clasele primare și gimnaziale la Oravița, Biserica Albă și Kecskemét, frecventează cursurile teologiei din Caransebeș, iar ulterior cursurile Facultății de Drept din Kecskemét și Budapesta. La Budapesta se distinge prin coordonarea (în calitate de președinte) a Societății „Petru Maior". Proaspăt absolvent activează ca avocat, executor și secretar al Fundației Gojdu. În anul 1900 se înființează Parohia Ortodoxă Română din Budapesta, fiind ales paroh. Se călugărește la mănăstirea Hodoș-Bodrog primind numele de Ghenadie[17].

Credem că este foarte important a preciza faptul că în **niciuna (s.n.)** din adresele/scrisorile parcurse de noi (aproximativ 500 – selectate din Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Gyula) și care prezentau comunicările dintre preoții din Ungaria și diferitele instituții nu ne este oferită informația conform căreia Ghenadie Bogoevici ar vrea să fie episcop/este propus episcop etc. Toată arhiva cercetată de noi aduce la cunoștință dorința clerului din Ungaria de a se organiza într-un protopopiat/episcopat. Atât. Nimic mai mult.

Pe de altă parte, sub aspect bisericesc, era evident că dintre preoții din Ungaria (care la un moment dat au rămas 4) doar Ghenadie era eligibil pentru demnitatea episcopală din pricina faptului că era… călugăr.

Abia în 2016, cercetătorul Cornel Sigmirean în urma consultării Arhivei Ministerului de Externe al României, disemineză în orizontul de cercetare informația: „(…) la începutul anilor '20, așa cum rezultă din documentele aflate la Arhiva Ministerului de Externe al României, a apărut ideea înființării unei episcopii a românilor din Ungaria. **Inițiativa a aparținut guvernului ungar, iar episcop era propus Ghenadie Gh. Bogoevici (s.n.)** (…)"[18]. Informația cercetătorului Cornel Sigmirean este pentru noi foarte prețioasă, întrucât se *leagă* de ceea ce am găsit noi în arhivele din spațiul maghiar.

Prin urmare, în baza celor inserate mai sus, Ghenadie Bogoevici era o persoană agreată de autoritățile budapestane. Este o atitudine care inițial ne surprinde, iar apoi în urma atentei parcurgeri a documentele ne poate surprinde mai puțin. În schimb toate documentele atestă faptul că autoritățile maghiare urmăreau dizolvarea parohiilor românești din Ungaria, asimilarea etnicilor români ș.a.m.d.

Un episod necunoscut până acum este modul în care Ghenadie Bogoevici a reușit în anul 1920 să smulgă din partea episcopiilor de Oradea și Arad documentul care-l unge șef al românilor ortodocși din Ungaria.

În acest sens, iată ce ne comunică parohul Bătaniei, Simion Cornea: „No. 39 org/1930. Domnului Episcop și Venerabilului Consitoriu Ortodox Român în Arad, Pentru completarea dosarului organizării bisericii noastre din Ungaria, preoții din Ungaria au făcut mai multe încercări și abia acum am primit de la guvernul maghiar un act al cărei copi îl anexez. În această copie să spune că «Domnul episcop al Aradului a investit cu drepturile afacerilor bisericești pe călugărul Ghenadie Bogoevici din Budapesta peste biserica ortodoxă română rămasă în Ungaria». Am căutat arhiva Consiliului din Arad de la anul 1920 până azi, dar asemenea act nu am aflat. Spre a clarifica afacerea rog pe domnul episcop și Venerabilul Consiliu Eparhial să

[16] Lucian – episcopul Caransebeșului, Petru Bona, *Parohiile Eparhiei Caransebeșului*, Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2012, p. 289.
[17] Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea…,* p. 25.
[18] Cornel Sigmirean, *Op. cit.*, p. 57.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

binevoiască a-mi da un act oficial, că – când a numit pe numitul călugăr cu drepturile bisericești peste românii ortodocși din Ungaria, sau dacă nu l-a denumit să se spună că nu l-a denumit. De acest document am nevoie urgent, deoarece o voi anexa la o adresă ce trebuie să o înaintez în 4 zile, vă rog binevoiți a mi-o da ca în termenul menționat să o pot folosi. Bătania la 30 sept 1930, supus fiu sufletesc, S. Cornea paroh"[19].

În urma solicitării înaintate de părintele Simeon Cornea din Bătania, episcopia arădeană răspunde: „Consiliul Eparhial Ortodox Român Arad, Nr. 6659/1930, Părintelui Traian Vețian, protopop, Arad, Părinte, Preotul Simeon Cornea din Bătania/Ungaria/ cere a i-se comunica, dacă călugărul Ghenadie Bogoievici din Budapesta este investit cu drepturi de protopop asupra parohiilor din Ungaria. Te poftim să-i comunici că numitul călugăr nu are de la noi nici o însărcinare. Arad din ședința Consiliului eparhial de la 2 Decembrie 1930. Mihai Păcățian, Consilier Eparhial"[20].

Prin cele așternute se atestă clar, fără echivoc, faptul că în anul 1930 (!!!) niciun preot din Ungaria nu cunoștea faptul că au un șef – în persoana monahului Bogoevici. Mai mult, episcopia din Arad neagă existența unui asemenea act. Astfel, Ghenadie Bogoevici a trăit un deceniu în anonimat. În 1920 ar fi fost emis actul întării și nimeni nu știa de el.

Bizară rămâne *spovedania* episcopului orădean Roman Ciorogariu: „Episcopia Ortodoxă Oradea-Mare, No. 2606/1930, Oradea, 2 Octombrie 1930, Episcopului Grigorie, Episcop al Aradului, Iubite frate întru Hristos, Sesizat de a lămuri mandatul ce l-am fi dat părintelui Ghenadie Bogoevici – paroh din Budapesta, în anul 1920 (…) am onoare a Vă da următoarele lămuriri: După evacuarea teritoriului ungar de către trupele românești (…) îngrijorat de soarta foștilor noștri credincioși, prietenește, m-am adresat fostului episcop romano-catolic Conte Széchény Miklos, care se pregătea să meargă la Budapesta, să intervină la guvernul ungar pentru ocrotirea credincioșilor ortodocși români. **Ca urmare acestei intervenții, guvernul ungar a încredințat pe numitul călugăr Ghenadie, de a se convinge la fața locului despre starea religioasă a credincioșilor noștri din Ungaria (s.n.)**. Satisfăcând acestor îndrumări, acesta a cerut în scris aprobarea noastră ulterioară asupra vizitelor făcute. Venind în persoană la Oradea cu această cerere, în 5/18 Decembrie 1920 sub Nr. 1635, i s-a eliberat în absența mea de angajatul Dimitrie Horvat, cu data de 5/18 Decembrie 1920 (…) Episcop Roman Ciorogariu".

Am fi tentați al acuza pe episcopul Ciorogariu al Oradiei (ales la 3 octombrie 1920) că nu a știut ce face și astfel a apărut actul din 5/18 decembrie 1920 care îl mandatează pe Bogoevici cu păstorirea românilor ortodocși din Ungaria.

Ce s-a întâmplat de fapt în acele timpuri? După Marea Unire și odată cu intrarea armatei române conduse de generalul Traian Moșoiu în Oradea (20 aprilie 1920), necesitatea reînființării vechii episcopii a devenit un deziderat palpabil. Mai mult, cu ocazia vizitei oficiale efectuată de Regele Ferdinand în Oradea la 23 mai 1919, monarhul promite public că „Episcopia Orăzii Mari se va înființa mai curând decât credeți". Astfel, legea reînființării episcopiei a fost promulgată la 30 august 1920 prin înaltul Decret Regal. După o lună (3 octombrie) în cadrul ședinței care a avut loc la Biserica cu Lună din Oradea a fost ales în demnitatea de episcop Roman Ciorogariu cu 54 din 55 voturi[21].

Evident, hirotonirea și instalarea noului episcop ar fi fost destul de rapidă, dacă nu intervenea un eveniment nefericit: la 8 decembrie 1920 a avut loc atentatul cu bombă realizat de

[19] Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria (în contin. A.E.O.R.U.), *Fond Gyula I,* dosar 1930, nr. 39/30 septembrie 1930.
[20] *Ibidem,* act nr. 6659/2 decembrie 1930.
[21] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe* Române, Ediția a V-a, Editura Sofia, București, 2000, p. 437.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

Max Goldestein, Saul Osias și Leon Lichtblau. În acest atentat au murit episcopul greco-catolic de Oradea Demetriu Radu, ministrul justiției Dimitrie Greceanu și senatorul Spirea Gheorghiu. Roman Ciorogariu a scăpat, însă și-a pierdut mâna dreaptă.

Prin urmare, Ghenadie Gh. Bogoevici apare la episcopia Oradiei la câteva zile după atentat. Roman Ciorogariu era la spitalul Colțea din București în agonie, iar treburile episcopești au fost date în grija lui Dimitrie Horvat. Amintim că hirotonia lui Ciorogariu a avut loc la 26 martie 1921 la București și instalarea la 19 septembrie 1921.

În acest context tulbure este emis actul cu numărul 1636/1920 de Consistoriul din Oradea care viza împuternicirea lui Ghenadie Gh. Bogoevici.

Cornel Sigmirean continuă, amintind că „propunerea Consistoriului orădean a fost acceptată și de Episcopia de Arad”[22]. Aceasta ne îndreptățește să credem că de îndată ce a primit actul din Oradea (în luna decembrie 1920), Ghenadie Bogoevici a contactat imediat Episcopia din Arad menționând că este împuternicit din partea Consistoriului orădean ca să apere interesele românilor ortodocși din Ungaria și prin urmare să solicite aceiași împuternicire din partea episcopiei arădene.

Se ivește în circuitul științific o nedumerire. Teodor Misaroș, Cornel Sigmirean (citează pe Misaroș) și alții atestă existența unui act din partea celor două episcopii. În 1930 Episcopia Aradului neagă existența unui asemenea act, iar Episcopia Oradiei admite că documentul a fost eliberat fără consimțământul episcopului Roman Ciorogariu. Care este adevărul?

Contribuția lui Ghenadie Gh. Bogoevici la apariția unei organizații bisericești în Ungaria este mai mult decât modestă. Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Gyula atestă eforturile preoților ortodocși români din estul Ungariei în coagularea unui protopopiat. Liderul de facto – reflectat de sutele de documente arhivistice – a fost Simeon Cornea.

Totuși, cercetătorii recunosc apropierea lui Bogoevici de cercurile maghiare: „(…) așa cum rezultă din documentele aflate la Arhiva Ministerului de Externe al României, a apărut ideea înființării unei episcopii a românilor din Ungaria. Inițiativa a aparținut guvernului ungar, iar episcop era propus Ghenadie Gh. Bogoevici”[23].

Realitățile vremii au îngrijorat fețele bisericești din vestul României vis-a-vis de soarta românilor ortodocși. Cornel Sigmirean citează Arhiva Ministerului de Externe, Fond *Chestiunea bisericilor ortodoxe române din alte țări*, dosarul 36 unde este descoperă adresa din 16 noiembrie 1920, nr. 7968, emisă de Ministerul de Externe al Ungariei și destinată Episcopului de Oradea: „Excelența Ta ai binevoit a ne comunica actul prezidial din 7 noiembrie 1920, că vicarul episcopesc greco-ortodox român din Oradea ar dori să aranjeze afacerile bisericești ale comunelor orientale române de sub stăpânirea statului maghiar, care aparțin jurisdicțiunii sale și în acest sens cere sprijinul statului maghiar” (fila 5)[24]. Răspunsul ne este oferit tot de cercetătorul evocat, prin descoperirea arhivistică: „Ca urmare, în scrisoarea de răspuns se arată că «guvernul maghiar ia cu plăcere act de această intenție a d-lui vicar episcopal» și se comunică faptul că a încredințat pe călugărul Gh. Bogoevici din Budapesta să viziteze comunele bisericești din Ungaria și în baza celor văzute să intervină la autoritățile bisericești”[25].

Actele prezentate atestă că inițiativa le aparține autorităților maghiare în *chestiunea Bogoevici*. Autoritățile maghiare aveau fără îndoială interesele lor. Românii au fost puși în fața faptului împlinit: trebuiau să accepte propunerea părții maghiare, dacă doreau o supraveghere a

[22] Cornel Sigmirean, *Op. cit.*, p. 57.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem.*

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

românilor ortodocşi din Ungaria. Ca imaginea să fie cât mai atrăgătoare, autorităţile maghiare marşează, nesperat pentru structurile ecleziale româneşti: „Guvernul regal maghiar e de părerea, că prin tratatul de pace nu s-a adus nici o schimbare în jurisdicţiunea autorităţilor bisericeşti. Comunele bisericeşti aparţin şi pe mai departe acelei autorităţi de care au ţinut înainte de tratat”[26]. Evident era o minciună.

Mărul otrăvit a fost refuzat de autorităţile române: „Deoarece Biserica Ortodoxă în organizaţia sa a ţinut totdeauna cont de suveranitatea statului şi nu şi-a extins jurisdicţiunea peste teritoriul patriei, nu ne putem ingera în privinţa organizării credincioşilor ortodocşi români din Ungaria, care este o afacere internă a Ungariei. Fiecare confesiune se va organiza în interiorul patriei sale şi nu poate face parte din biserica altui stat”[27].

Autorităţile române ştiau de eforturile maghiarilor de a găsi o soluţie bună în problema Fundaţiei Gojdu. De aceea, Ghenadie Gh. Bogoevici (ca unealtă) cu siguranţă că a fost *în cărţile* multor lideri budapestani: „Într-un Raport al Legaţiei Române de la Budapesta adresat Ministerului Afacerilor Străine, nr. 17.886/1921, se arăta: «Am onoarea a Vă comunica următoarele: în Budapesta se află călugărul Bogoievici Ghenadie, preot român ortodox care oficiază de circa 30 de ani la capela română, care se află instalată într-un apartament al uneia din casele ce aparţin Fundaţiei Gojdu. Această fundaţie are o foarte mare avere (se zice aproape o jumătate miliard de coroane) şi este administrată de Mitropolia din Sibiu. În testamentul lui Gojdu este prevăzut că, venitul acestei averi va fi întrebuinţat după cum vor decide episcopii greco-orientali din Transilvania, Banat şi părţile ungurene. Aceste părţi despărţindu-se prin alipirea majorităţii la regatul României şi a rămâneri sub dominaţiunea ungară numai a unei foarte mici populaţi româno-ortodoxe (maximum 40.000 suflete), conform testamentului rezultă că asupra soartei acestui mare venit să hotărască numai episcopii din Regat. Bineînţeles că aceasta nu convine deloc maghiarilor şi Guvernul de la Budapesta se ocupă deja de mai multe luni cu găsirea unei soluţiuni favorabile lor. În ultimul timp a hotărât ca să creeze un episcopat greco-ortodox pentru populaţia de mai sus şi s-au făcut propuneri, părintelui Bogoevici să primească să fie numit episcop, fiind singurul de altfel din Ungaria, care poate ocupa această demnitate. Prin aceasta, Ungaria va câştiga două avantaje: 1. Are un episcop printre episcopii care decid asupra întrebuinţări veniturilor fundaţiei şi având în vedere operaţiunile de lichidare dintre cele două state, va putea ridica cererea ca o parte din avere să rămână tot în Ungaria şi deci, sub influenţa directă a guvernului. 2. Probează opiniei publice străine că, având vederi religioase largi, a înfiinţat imediat un episcopat ortodox pentru români. Deci îşi prepară terenul ca să ceară locului în drept menţinerea celor patru episcopate ungare din România şi dintre care două au fost desfiinţate». În Raportul transmis Ministerului Afacerilor Externe de Legaţie se menţiona că Bogoievici intenţionează să solicite sfatul în legătură cu numirea sa ca episcop, şi că «va fi descurajat pentru a nu intra în jocul diplomaţiei maghiare»”[28].

Jocurile de putere de la nivel înalt erau necunoscute clerului ortodox român de rând, cler care se „agita” în vederea organizării. Din sutele scrisori extragem informaţia oferită de Gheorghe Alexici – preşedintele comitetului parohial din Budapesta. Gheorghe Alexici este vădit impresionat de truda lui Simion Cornea, de aceea îi mărturiseşte: „Budapesta, 13/I, 1930. Iubite Domnule Părinte, ţin foarte mult la Dv. şi aş dori să Vă văd, spre binele credincioşilor noştri, la locul de care sunteţi vrednic în urma muncii şi zelului dovedit. Să nădăjduim, însă, că ce nu aduce ziua de azi, va aduce cea de mâine. **A trebuie să tac, de-oarece până acum nu vedeam**

[26]*Ibidem.*
[27]*Ibidem,* p. 58.
[28]*Ibidem,* p. 58-59.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

lucrurile limpede. Azi, însă, înțeleg cauzele trăgănării. Sunt de natura, că nu le pot pune pe hârtie; le voi destănui, însă numai Dv. (s.n.) Deocamdată am nădejde că, azi în luna prezentă, ori în cea viitoare ne vom putea constitui. Am să depun efort ca, adunarea să fie sau la Ciaba ori la Bichiș. Am știut să așteptăm până acum vom aștepta încă 1-2 luni, doar suntem noi obișnuiți cu răbdarea. An nou fericit! Primiți asigurarea neschimbatei mele stime și considerațiuni. Gheroghe Alexici"[29].

Prin urmare, presupunem că Gheorghe Alexici i-a comunicat lui Simion Cornea în anul 1930 (adică cu 2 ani înaintea morții lui Cornea) faptul că Bogoevici spera la treapta episcopală, iar pentru aceasta era dispus a zădărnicii efortul colegilor din estul Ungariei. De altfel, scopul personal al lui Ghenadie Bogoevici începe să fie cunoscut de majoritatea preoților români, așa cum vom evidenția mai jos.

Cuvintele scrise de Gheorghe Alexici sunt în fapt răspunul la scrisoarea trimisă de Simion Cornea și care o redăm: „42 org./1929, Domnului Dr. Gh. Alexici, președintele comitetului parohial ortodox român în Budapesta, Cu ocazia când am fost la Budapesta, ne-am înțeles ca domnul Bogoevici să meargă la minister spre a comunica, ca ordinul de oprire pentru ținerea sinodului protopopesc să-l revoce, iar părintele Ghenadie – în numele colegiului preoțesc – să convoace sinod protopopesc încă acum toamna. Despre rezultatul obținut să avizeze în decurs de 8 zile pe părintele S. Cornea. Noi nu prea multă încredere am dat acestor promisiuni, dar numai după promisiunea Dvs. – am lăsat așa. (…) **Bogoevici în 30 august 1929 – trimite către toate oficiile parohiale aici alăturata scrisoare, în care îndeamnă oficiile parohiale «a nu trimite delegați la conferința convocată pe 5 sept. a. c. la Bciaba» (s.n.)**. La aceasta «rugare în interesul bisericii noastre» nu am fi consultat. Dar insinuarea făcută de părintele Bogoevici la Guvern, - în urma căreia Guvernul dă aspră poruncă preoților greco ortodocși nu numai românilor, ci și unor preoți sârbi, ca nu cumva se încerce a merge la Bichișciaba pe 5 sept, căci va fi rău (…). Aceasta ne-a scandalizat și zădărnicit organizarea bisericii noastre. Faptul nu a fost în interesul bisericii, ci în detrimentul și slăbirea năcăjitei noastre biserici". (…). Sperăm că Dvs, ca președinte a comitetului parohial din Budapesta, prin cultura superioară de care dispuneți, o se apreciați temeinic pericolele ce urmează din trăgănarea organizării bisericii noastre. Vă salutăm cu dragoste și respectul cuviincios: Bătania, la 1 nov. 1929. În numele colegiului preoțesc: Simeon Cornea paroh ortodox român"[30].

Tărăgănarea realizării unei organizații bisericeștiimpusă de Ghenadie Bogoevici este evidentă. Ghenadie Bogoevici este ademenit de maghiari cu *demnitatea episcopală* – spre detrimentul românilor ortodocși din Ungaria. Acțiunile lui ulterioare reflectă reticență, negare, lipsă de unitate.

Importanța lui Ghenadie Bogoevici pentru maghiari este reflectată de numeroasele adrese, din care vom reține: „121/1926 Domnului Simeon Cornea în Battonya. În privința unui proiect de organizare a bisericii ortodoxe române din Ungaria, l-am consultat pe călugărul Ghenadie Bogoeviciu! (…). Budapesta, în 8 Mai 1926. Iosif Siegescu, Comisar regesc ungar pentru afacerile românilor"[31]; „Onoratului oficiu parohial greco ortodox român în Bătania. În scrisoarea mea din 30 august 1929 v-am adus la cunoștință, ca eu, ca cel mai înalt demnitar al bisericii noastre în Ungaria am efectuat demersuri pe lângă factorii competenți pentru organizarea sistematică a bisericii noastre conform «Statutului Organic». Acum vă aduc la cunoștință, că în 27 martie a.c. subsemnatul însoțit de domnii Gheorghe Orz și Dr. Valeriu

[29] A.E.O.R.U., *Fond Gyula I*, dosar 1930, adresa din 13 ianuarie 1930.
[30] *Ibidem*, dosar 1929, act nr. 42/1 noiembrie 1929.
[31] *Ibidem*, dosar 1926, act nr. 121/8 mai 1926.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

Damșa ne-am prezentat la minister unde am predat un memorandum în cauza organizării bisericii noastre. Memorandul are două puncte cardinale. În primul am cerut permisiune ca să ne putem organiza pe baza «Statutului Organic» luând în considerare împrejurările de astăzi – în punctul al doilea am accentuat că noi dorim și pe mai departe să ne conducem ca biserică autonomă română. (…) Din nou vă rog – în interesul bisericii noastre – ca până când guvernul nu va rezolva memorandul nostru să nu luați parte la nici o organizare parțială sau vreo acțiune privată. Cu dragoste adevărată, Budapesta la 10 aprilie 1930, Bogoevici G. Ghenadie, paroh ortodox român"[32].

Lipsa de unitate – presărată în sutele de adrese – este evidentă în selecția infimă de documente prezentate: „Nr. 12 org/1930. (…). Memorandul dat la Guvern de Gh. Bogoevici, Gh. Orz și Dr. Valeriu Damșa este o cerere de «organizare parțială» și «o acțiune privată» a acestor indivizi fără știrea și autorizația preoților de aici, ba nici a românilor ortodocși din Budapesta"[33]; „Nr. 16 org/1930. Domnule Episcop, Arad, (…) Pe 5 sept. am convocat sinod protopoesc pentru introducere și constituirea organizațiilor protopopești. La 20 aug 1929 ne vine la toate parohiile o adresă din partea lui Ghenadie Bogoevici paroh ortodox român din Budapesta care ne sfătuește să nu ținem acel sinod. (…) **În 5 septembrie 1929, vine primarul din Bichișciaba la sinodul protopoesc și spune că: «la intervenția Dlui Gh. Bogoevici guvernul oprește ținerea sinodului de azi (s.n.)**» (…) În numele colegiului preoțesc, Vă rog domnule episcop binevoiți a ne da binecuvântarea la acest început al reogranizării bisericii noastre ortodoxe române din Ungaria (…) Bătania la 30 mai 1930. În numele colegiului preoțesc, Al Dumneavoastră supus fiu, Simeon Cornea paroh ortodox român"[34]; „Onoratului oficiu parohial greco-ortodox român în Battonya, Cu considerare la împrejurările, pe baza cărora, conform legii cultelor din România, «jurisdicția autorităților religioase ale cultelor din țară nu se poate întinde în afara teritoriului Statului Român» - prin urmare nici în țara noastră – vă aduc la cunoștință, ca eu, ca cel mai înalt demnitar al bisericii noastre în Ungaria am început din nou cu factorii competenți demersuri pentru organizarea sistematică a bisericii noastre conform «Statutului Organic». După părerea mea ținerea de sinoade parțiale ușor pot afecta organizarea noastră sistematică – vă rog în interesul bisericii noastre, până la alte dispoziții, deocamdată, a nu trimite delegați, la conferința convocată pe 5 septembrie, Budapesta în 30 august 1929, Ghenadie G. Bogoevici, paroh ortodox român"[35]; „Părinte, actele justificative despre falsitatea demnitarului călugărul Ghenadie Bogoevici ne-au dat un nou teren de luptă pentru descoperirea adevărului și pentru a documenta în sfârșit Ministerului însuși că cele făcute de Bogoevici nu sunt «vox dei» (…) Giula, la 27 Decembrie 1930, Cu dragoste frățească Dimitrie Sabău – preot ortodox român"[36].

Prin urmare, dacă am sintetiza parcursul istoric al comunității românești în perioada 1788-1933, credem că cele mai importante momente se leagă de anul 1788 (despărțirea de sârbi a românilor și grecilor), anul 1888 când a fost emisă decizia abuzivă din partea judecătorilor budapestani, dar și deceniul trei al secolului trecut care a fost presărat evenimente și personaje nefaste din toată paleta a etniilor conlocuitoare spațiului maghiar.

BIBLIOGRAPHY

[32]*Ibidem*, dosar 1930, scrisoarea din 10 aprilie 1930.
[33]*Ibidem*, act nr. 12/1930.
[34]*Ibidem*, act nr. 16 din 30 mai 1930.
[35]*Ibidem*, dosar 1929, act din 30 august 1929.
[36]*Ibidem*, dosar 1930, scrisoarea din 27 decembrie 1930.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)

Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, *Fond Gyula I*.
Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Nyomadai munkálatok: Schneider Nyomda, Gyula, Ungaria, 2000.
IDEM, *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria (Secolul XIX-lea*), Tiparul Nyomás kötés: Dürer Nyomda Kft, Gyula, Ungaria, 2013.
Lucian – episcopul Caransebeşului, Petru Bona, *Parohiile Eparhiei Caransebeşului*, Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2012.
Teodor Misaroş, *Din istoria comunităţilor bisericeşti ortodoxe române din Ungaria*, Ediţia a II-a, revizuită, Editura Schneider Nyomda Kft., Gyula, Ungaria, 2002.
Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe* Române, Ediția a V-a, Editura Sofia, București, 2000.
Alin Cristian Scridon, *Memoriile unui protopop uitat: Simion Cornea și realitățile ecleziale din anii 1924-1928* în *Altarul Banatului*, Timișoara, Anul XXVIII (LXVII) serie nouă, nr. 10-12/2017, octombrie-decembrie, Timișoara.
Cornel Sigmirean, *Despre înființarea unei episcopii ortodoxe a românilor din Ungaria* în *Comunicările celui de al XXV-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria,* Editura Schneider Nyomda Kft., Gyula, Ungaria, 2016.

BDD-A28687 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:59 UTC)